

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellanearum Observationum Libri quatuor

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

Cap. VII. Defenditur Socrates ab improba Lactantii calumnia, & ejus
jusjurando.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

sti gratia? Hujus etenim unius beneficio omnes liberamur a morte, in quam omnes quidem necessario incidimus, sed non sempiternam, qui cum vindice & liberatore nostro resurrecturi sumus.

An igitur Cicero fore vidit, ut Deus homo fieret, moreretur pro hominibus, resurgeret a morte, omnes sibi fide conjunctos hoc pacto liberaret? Sane hæc non vidit distincte, sed spiritu Dei instinctum ea chartis mandasse ajo, quæ in illa ipsa solis Christianis cognita mysteria inciderent, neque aliter, nisi de Christi beneficio, intelligi possent: ut nulla esset gens, ad quam non aliquis veritatis radius perveniret. Nam & apud Platonem & Aristotelem capitalia ingenia, similes sententias reperio a cælo deductas. Nec igitur Ciceronem lucis ejusdem supernæ expertem esse decuit, cujus in gente Romana clarissimum citra controversiam illuxit ingenium.

C A P U T VII.

*Defenditur Socrates ab improba Lactantii calumnia,
& de ejus jusjurando.*

Socratem jurare solitum per canem, notum est ex Platone, in Apologia, in Phadone, in Phadro, in octavo de Republica & aliis locis. per anserem etiam jurasse notat Porphyrius lib. 4. *περὶ ἀποχῆς* &c. Sed & per lapidem, beatus Augustinus initio libri primi de Vera Religione. Quod ipse pertinuisse putat ad redarguendam vanitatem idola colentium, quibus melius quodvis animal, immo opus naturæ vel inanimatum, esse constet. Lactantius autem lib.

lib. 3. *de falsa Sapia* cap. 20. *Socratem* eo nomine acerbè increpat, & hoc fecisse ad religionem cavillandam interpretatur: *Verum idem (Socrates) per canem & anserem dejerabat. O hominem scurram (ut ait Zeno Epicureus) ineptum, perditum, desperatum, si cavillari voluit religionem: dementem, si hoc serio fecit, ut animal turpissimum pro Deo haberet! Quis jam superstitiones Ægyptiorum audeat reprehendere, quas Socrates Athenis auctoritate confirmavit sua?* Hæc ibi *Lactantius*, petulanter in philosophiæ parentem invectus, quod ejus verborum in ea jusjurandi formula sensum non perspiceret. Tanquam enim nihil aliud sub iis verbis lateret, & cuncta ejus philosophi dicta ad literam sumenda essent, ad calumniandum cæco furore prorumpit, homo Christianus quidem, & quod scripta indicant, non ineruditus alioqui, neque infacundus, ipso etiam proposito verendus, sed, quod ex pluribus librorum ejus locis constat, universæ philosophiæ ignarus. Quotusquisque enim ignorat, morem tunc sapientum fuisse, ut sanctiora dogmata ænigmatis velarent. Qui mos usque ad *Aristotelem* obtinuit, qui primus philosophiam docuit humano ore loqui, tametsi & ipse obscurus, orationis brevitate, quam ubique affectat.

Quid igitur *Socrates* sibi voluit hæc jurandi formula tam insolenti? *Porphyrus* citato opere *περὶ ἀποχῆς*, lib. 3. duplicem proponit interpretationem; quæ tamen ad unam eandemque redit. Quippe multo ante *Socratem*, jurasse *Rhadamantum per canem*, refert, ac *Cretensibus* item lege sancita auctorem fuisse, ut non modo per canem, sed etiam per alia omnia promiscue animalia jurarent. *Σωκράτης δὲ καὶ ὠμνεν κατ' ἀνθρώπων (ζώων:) καὶ ἔτι πρὸ αὐτῶν Πάδαμανθους. & paulo post: Κρησὶ δὲ νόμος ἦν Πάδαμάνθου, ὅρκον ἐπάγειν πᾶντα τὰ ζῶα. ἔδὲ Σωκράτης τὸν κύνα, καὶ τὸν χῆνα ὁμνῶν ἐπαιζειν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῶ Διὸς*

Διὸς καὶ δίκαιον παῖδα ποιεῖτο τὸν ἕρκον. ἔδ' ἐπαίζων ὁμοδελ-
 λος αὐτῷ ἔλεγεν τὰς κύνες· ἀνιτίεται δὲ καὶ ὁ μύθος, ὡς
 ὁμόφυχά ἐστιν ἡμῖν, καὶ χόλω μὲν θεῶν μελαβαλεῖν δεῖ ἀνθρώ-
 πων εἰς ζῶα· μελαβαλόντας ἢ λοιπὸν ἐλεεῖσθαι καὶ φιλεῖσθαι.
*id est: Socrates autem & ipse juravit per animalia: sed & an-
 te illum Rhadamanthus. item: Lex erat Rhadamanthi apud
 Cretenses, qua jubebantur dejerare per omnia animalia. Ne-
 que Socrates canem & anserem jurans ludebat, sed jusjuran-
 dum ex filii Jovis & justī præscripto concipiebat, neque item lu-
 dens idem cycnos conservos suos dicebat. fabula quoque ejusdem
 nobis animæ consortes esse alias animantes indicat: Deorum au-
 tem ira ex hominibus in belluas fuisse conversas; neque propter
 ea non amari ab iis, & misericordiam consequi. Quibus lo-
 cis doctissimus philosophorum (ita Augustinus appellat)
 hac jusjurandi formula usum Socratem censeset, cum san-
 ctissimi legislatoris Rhadamanthi auctoritate, quem Jo-
 vis filium credebant, tum, ut μετεμψυχώσεως mysterium
 hoc pacto popularibus insinuaret. Ita igitur Porphyrius.*

Alii autem existimarunt, placuisse hoc jusjurandum So-
 crati atque usurpatum, hoc consilio, ut cum absurdum
 videretur jurare *per canem*, aut quid aliud animalis, hoc
 modo populares a jurando deterreret, ac non esse omnino
 jurandum obiter insinuaret. Parum etenim reverens pu-
 tabat Deum interponi sermonibus nostris, sed & super-
 fluum, cum sufficiat, quod volumus, simpliciter affir-
 mare aut negare. Ita Appollonius Tyaneus apud Philostratum.

Beatus autem Augustinus, ut jam memini, inductum
 a Socrate id jusjurandi genus contra stultum idolorum cul-
 tum censuit, ea ratione, quam citati libri *de vera Religione*
 initio explicat, quem locum subjungere operæ pretium
 est: *Socrates autem audacior ceteris fuisse perhibetur jurando
 per canem quemlibet, & lapidem quemlibet, & quicquid ju-
 raturo esset in promptu; & quasi ad manum occurrisset. Credo intelli-*

intelli-

intelligebat qualiacumque opera natura, quæ administrante divina providentia gignerentur, multo quam hominum & quorumlibet opificum esse meliora, & ideo divinis honoribus digniora, quam ea, quæ in templis colebantur. Non quod vere lapis & canis essent colenda sapientibus, sed ut hoc modo intelligerent, qui possent, tanta superstitione demersos esse homines; ut emergentibus hic esset tam turpis demonstrandus gradus, ad quem vivere si puderet, viderent, quanto magis pudendum esset, in turpiore consistere. Simul & illos qui mundum istum visibilem, summum Deum esse opinabantur, admonebat turpitudinis suæ: docens esse consequens ut quilibet lapis, tanquam summi Dei particula jure coleretur. Quod si execrarentur, mutarent sententiam, & unum Deum colerent, quem solum supra mentes nostras esse, & a quo omnem animam & totum istum mundum fabricatum esse constaret. Acute sane hæc a summo Ecclesiæ doctore excogitata jusjurandi illius interpretatio, & Socrati perhonorifica, si eam mentem habuit, quod non puto. Credo enim & hunc, & Apollonium, atque ipsum Porphyrium in eo jusjurando aberrasse a scopo.

Principio non iis concedo istud, quod pro vero sumere videntur, Socratem indifferenter per omnia animalia jurasse. Sicut nec certum, quod Alexander ab Alexandro tradit, per quercum & platanum itidem dicta firmasse. Semper enim per canem jurare hunc invenio apud Platonem: etiam apud rerum capitalium judices; in Apologia, qua inducitur a Platone pro se loquens, serio utique, si unquam alias, quippe in periculo capitis; quod maxime notandum, adversus eos, qui familiari ironia usum tali jurejurando putant. Neque enim tam importunus Socrates esse potuit, aut tam perditus, ut in capitis judicio joculari illi liberet. Quin nec illi omnem canem fuisse in jusjurando, nedum cuncta naturæ opera, ut putat Augustinus, articulus indicat ἢ τὸν κύνα, per hunc canem. An igitur & per anserem?

S

rem?

rem? Affirmat *Porphyrius*, alii itidem. ego me apud *Platonem* non memini legere. De *lapide* quidem, quod per hujusmodi naturam non juraverit, constare debet. Quis enim veterum scriptorum id prodidit, & unde hoc habuit *Augustinus*? Fuit quidem Romanorum propria hæc jurandi forma, non Græcorum. nec simpliciter autem *lapidem*, sed *Jovem lapidem* jurabant, *Polybio* teste, lib. 3. ubi de fœdere, quod Romani cum Carthaginensibus firmarunt: Τὸν ἵερὸν ὀμνύειν ἔδει τοῖσιν. ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων συνθηκῶν, Καρχηδονίης μὲν τὰς θεούς, τὰς παλαιάς· Ῥωμαίους δὲ Δία λίθον καλᾶτι παλαιὸν ἔθ' &c. i. Jusjurandum autem hujusmodi dare oportebat. In primo fœdere Carthaginenses Deos patrios jurarunt: Romani autem *Jovem lapidem* ex vetere quadam consuetudine. Idem *Livius*, & alii Romanarum rerum scriptores testantur. Tum *Phavorinus* apud *Gellium* lib. 1. cap. 21. *Jovem lapidem*, inquit, (quod sanctissimum jusjurandum est habitum) paratus sum ego jurare, &c. Hujus & mentio apud *Ciceronem*, in quadam ad *Trebatium* epistola lib. 7. *Lilius Gyraldus* in *Syntagmate de Diis*, postquam *Jovem Lapidem*, & *Lapideum* inter *Jovis* cognomina retulit, nec Græcis id nomen in *Dei* illius cultu ignotum fuisse prope modum existimare videtur, quod Atheniensibus mos esset ad lapidem quendam sistere, quos adigerent sacramento: ut notat *Harpocratio* ex *Demosthene* κατὰ Κόνων· Τῶν τε παρόντων καθ' ἐνὰ ἡμῖν ἔτωσι, καὶ πρὸς τὸν λίθον ἄγοντες, καὶ ἵεροκῆντες. Sed hic mos nihil ad *Jovem lapidem*. Aliud est juraturos adduci ad certum lapidem; aliud per lapidem jurare.

Quam etiam afferunt rationem, ea non magnopere urget. nimirum (inquit *Porphyrius*) lex fuit *Rhadamanti*, qua jubebantur *Cretenses* jurare per omnia animalia: Esto. quid hoc ad *Socratem*: qui Atheniensis, & philosophus. At metempsychosim credidit, eandemque naturam esse animæ in belluis atque in nobis censuit. Non ne-

go. sed argumentum nimis probat; nam si ob fidem mempsychoseos, non per *unum* tantum *hunc canem*, sed per quemlibet, & quodvis animal jurare debuit. nunc per *canem* tantum. Quo ipso & superior *Augustini* interpretatio exploditur, tametsi acuta & pia. sed videndum est, ut sit vera & *Socrati* conveniens. Non enim tam stolidi fuerunt, aut Athenienses aut quivis alius populus gentium, ut simulacra sua atque illas materias, ex quibus fiebant, Deos putarent. sed eos, quorum effigies & simulacra habere volebant. Quare hæc interpretatio ad rem non pertinet. Nec minus falsum, quod addit tale jusjurandum valuisse etiam ad eos confutandos, qui mundum hunc visibilem, summum Deum putarent. ceu necesse sit, qui mundum Deum crederent, continuo & eundem summum in ordine Deorum putare. Nam & *Plato* (ut alios omittam idem sentientes) divina anima præditum mundum, eoque Deum credidit: nec tamen summum, sed genitum ab alio, quem *δημιουργόν* & *πατέρας* vocat in *Timæo*, primam scilicet mentem, ut docent interpretes. Falsum quoque, si mundus sit Deus, sequi, ut quilibet lapis sit colendus homini, qui & ipse mundi pars est, & quidem potior. Cur autem una particula alteram deteriorem colat? non est honor neque cultus, nisi adversus præstantiorem. Homo autem sine comparatione melior est lapide, & aliis caducis. Verum & astra & elementa, ut majorem vim divinitatis habentia, nostris honoribus non indigna censebant.

Cum virorum tantorum conjecturæ non satisfaciant, videndum est, quid de hoc jusjurando, quod auditu adeo absurdum & sapiente indignum videtur, probabilius afferri possit. non enim temere ea jurandi formula abusum *Socratem* putandum est. Proponam & ipse conjecturam meam: sic existimo, *canis* nomine in eo jusjurando, intellexisse *Socratem*, dæmonem illum, quem ducem & custodem

a pueritia sibi appositum fuisse, non semel fatetur. Qui Dæmon non potuit melius, quam *canis* typo adumbrari. Nam custodiebat *Socratem*, huic perpetuo, tanquam satelles, excubabat. Quale officium hominibus præbent canes. Est enim *canis*, animal custodiae domus natum. Prætereagenius iste *Socraticus*, si quid *Socrates* minus ipsi utile & expediens facturum esset, ab incæpto eum retrahabat; quid potius facere deberet, indicabat. Quod ipsum & mire respondens ei operæ, quam præstant canes dominis. cum enim externos allatrant, quid aliud quam insuetos a familiaribus & amicis discernunt, atque hujus herum admonent? si quis familiaris accedat, silent. *Plato* in secundo de *Republica*: Οἶδα γὰρ πρὸς τῶν γενναίων κυνῶν, ὅτι τῆτο φύσει αὐτῶν τὸ ἦθ' ἔστι πρὸς μὲν τὰς συνήθειας τε καὶ γνωρίμας, ὡς οἶον τε πραοτάτας εἶναι. πρὸς δὲ τὰς ἀγνωστας τέναιτιον. i. Nosti enim generosi canis hunc a natura morem esse, ut adversus familiares & notos mitissimus sit, contra vero adversus ignotos.

Sed & quiddam in canibus philosophicæ indolis inesse *Plato* ibidem advertit: quo etiam *Socrates* respexisse non immerito judicetur. Quod scilicet canis ignotos nihil mali ab iis passus allatrat, hoc ipso quod ignoti sint. Ὅν μὲν ἂν ἴδῃ ἀγνωστος, χαλεπαίνει, ἔδεν δὲ κακὸν προσπεπονηώς. ὅν ἂν γνώριμον ἀσπάζεται, καὶ μὴδὲν πώποτε ὑπ' αὐτῆ ἀγαθὸν πεπύονθοι. i. Quem enim ignotum viderit, graviter fert, etsi nihil mali ab eo sit perpeffus: noto autem blanditur, quamvis nihil boni ab eo susceperit. & paulo post: Ἡ, ἦν δ' ἐγὼ, ὅψιν ἔδεν ἄλλω φίλω καὶ ἔχθραν διακρίνει ἢ τῆ τὴν μὲν καλαμαθεῖν, τὴν δ' ἀγνοῆσαι. καίτοι πῶς ἐκ ἂν φιλομαθῆς εἴη, συνέσει τε καὶ ἀγνοία, ὀριζόμενον τότε οἰκεῖον καὶ τὸ ἀλλότριον; & μοχ: ἀλλὰ μὲντοι εἶπὸν ἐγὼ, τό γε φιλομαθῆς καὶ φιλόσοφον ταυτόν. i. Quoniam aspectum nulla re alia amicum & inimicum discernit, quam quod hunc quidem novit, illum autem ignorat. Nonne igitur merito cupidum dis-
discen-

discendi & studiosum dicatur illud, quod cognitione & ignorantia domesticum ab extraneo discernit? Porro discendi studiosus & philosophus idem. Videtur autem Plato ad hanc considerationem inductus ab Aegyptiis Theologis, inter quos versatus fuerat. Quippe his Mercurium, facie etiam canina, ob hanc animalis indolem, cultum fuisse refert Plutarchus de Iside & Osiride: Οὐ γὰρ τὸν κύνα κυρίως Ἐρμῆν λέγασσι, ἀλλὰ ἔστι ζῷον τό φυλακτικόν, καὶ ἀγρυπνον καὶ τὸ φιλόσοφον φύσει καὶ ἀγνοία τὸ φίλον καὶ ἐχθρὸν ἐπιζῆλον, ἢ φησὶν ὁ Πλάτων, τῷ λογισιάτῳ τῶν θεῶν καθιερωσιν. Quidni igitur Socrates vim illam in homine divinam, qua philosophamur, verum a falso distinguimus, scientiam amplectimur, ignorantiam fugimus, jurando per canem innuisse credamus. Ut non quemlibet canem, sed hunc animæ nostræ, hoc est rationem tali imagine intelligamus.

Nam & canum odora vis non male profecto rationi humanæ comparetur: canes quidem ea vi, hoc est narium sagacitate odorantes vestigia ferarum, earum cubilia & loca deprehendunt: nos autem ratione pariter ex quibusdam vestigiis & signis veritatem in occulto latentem indagamus,

Κυνὸς Δακτύλιος ὡς τις ἔνθεν ἔσσις.

Et hoc quam Socratis proposito congruens, qui nihil docebat; neque enim se aliquid scire putabat, sed solum investigabat, quid in omni re magis veritati consentaneum esset, hanc eruere ac proferre in lucem studebat; quodam obstetricandi officio apud aliorum animos se fungi professus; neque aliud promittebat. Canem autem Ilithyia, hoc est, Dea, quæ partibus præest, Argivorum more solitum immolari, Socratis ipsius testimonio tradit Plutarchus in questionibus Romanis: Ὅσπερ ἂν οἱ Ἕλληνες τῇ Ἐκάτῃ καὶ τῇ γενειτῇ κύνα Ῥωμαῖοι θύουσιν, ὑπερ τῶν ἀικογενῶν. Ἀργεῖος δὲ Σωκράτης φησὶ τῇ ἐπιθνήσκοντι κύνα θύειν διὰ τὴν βασάνην τῆς λογικῆς. Quemadmodum Græci Hecate & genitali ca-

nem Romani, pro eorum, qui domi nascuntur salute immolant. & Socrates Argivos ait, cane pariter Lucina facere, ob facilitatem partus ejus animalis.

Nec vero absurdum sit, putare eadem canis imagine & contestatione, designatum a Socrate munus ac provinciam sibi a Deo demandatam incessendi improbos, appetendi ac prosternendi inexorabili violentia rationum, tanquam latratu. unde & postea Cynicis eum vigorem reprehensionis professis nomen inditum fuit. Non enim in sectæ ejus contumeliam inventam hanc illis appellationem crediderim, sed ab illo proposito, cum se ipsi canes eo sensu appellare non dubitarent. Quo sane arbitror spectasse librum *περὶ τῆς κυνῆς*, a Laertio memoratum inter scripta Antisthenis, cui id nomen primo, postea & sectatoribus ejus inditum. Ex titulo enim, quid in libro ageretur, facile intelligi potest. Quid autem aliud, nisi hujus nominis interpretationem, qua causa sibi impositum? Et quis dubitat, quin de eo Socratis jusjurando ibi in primis differeret, qui ejus auditor fuisset, & ab ipso, ut verisimile est, formulæ ejus dejerandi rationem accepisset?

Nec est, quod quisquam miretur Socratem animalis satis vulgo contempti nomen sibi, aut Dæmoni suo, atque instituto imposuisse. Hæc Socratis ratio, hic modus fuit; non e splendidis, & magnis, sed communibus, protritibus & vulgo notis, similitudines atque argumenta doctrinæ arcessere: cumque alii fere omnes hac Maronis præfatione uti soleant:

— Si parva licet componere magnis,
sicuit Socrati, si præfari vellet; hoc modo convertere:

— Si magna licet componere parvis.

Ita enim in apologia civitatem Atheniensium magno cuidam & generoso equo, sed pigriori; se, calcaribus, queis Deus ad illum excitandum uteretur, comparat. *Ἐὰν γὰρ με ἀποκλείητε, & ῥαδίως ἄλλον τοιοῦτον εὐρήσετε ἀτεχνῶς* (εἰ καὶ

καὶ γελοιότερον εἰπεῖν) προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τῆς θεᾶς, ὡσπερ ἵππῳ μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέθους ἕνω-
 θεοῦ, καὶ θεομένῳ ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπος τινος. i. *Si enim me interfeceritis, haud facile alium talem reperietis, vere quidem, (etsi forte id dictu ridiculum est) civitati vestrae a Deo adhibitum, velut cuiquam magno & generoso equo, sed mole ipsa pigriori atque calcaribus excitari indigenti.* Hæc mea super hoc philosophiæ parentis jusjurando, conjectura est; de quo, si quis meliora reperit, sequatur.

C A P U T VIII.

Quid sit impinguari locustam apud Salomonem in Ecclesiaste? Panis odium in valde decrepitis mortis propinqua signum.

Quod Socrates de libro Heracliti obscurissimo dixit, huic esse opus Delio natatore, pari jure affirmari potest de Ecclesiaste Salomonis. Adeo enim plerisque in locis sensum involvit, ut, qui hæc tam inenodabilia expedire studeat, morbo animi potius, quam judicio, hujusmodi laborem suscipere videatur. Quia tamen in egregiis incæptis vel conatus laudari solet, & ut proverbio dicitur, in magnis voluisse sat est: quando, inquam, pedum visa est via, cum aliis hic insanire haud pudebit. Salomonis verba hæc sunt de supremo vitæ tempore & exitu: *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparitis: quoniam ibit homo in domum aternitatis suæ.* Heic tria sunt ænigmata: primum de canitie exponunt, quæ amygdali flore adumbretur: alii de mandendi impotentia. Cum enim decrepiti senes dentibus careant, nullum solidum cibum,